

BİLİM VE POLİTİKA ARASINDAKİ ETKİLEŞİM: COVID-19 ÖRNEĞİ

İnsanlar, politikacılara ve devlet başkanlarına savaşların ve politik krizlerin nedenleri; doktorlar ve bilim insanlarına salgınların ve iklim değişikliğinin nedenleri; ilahi güçlere ise doğal afetlerin sebepleri hakkında soru sorma eğilimindedir. Laboratuvarlarda üretilmiş olma ihtimali de dâhil olmak üzere COVID-19'un ortaya çıkışı üzerine çeşitli ihtimaller bulunmaktadır. Ancak, bugün neredeyse hiç kimse bu varsayımlardan birini bile makul bir düzeyde kanıtlayamamaktadır. Hâlihazırda, tüm doktorlar, bilim insanları, politikacılar, kısacası tüm Dünya insanları, bu virüsle mücadele etmenin en etkili yolunu bulmak için daha fazla çaba gösteriyor.

Bu krizin siyasi ve ekonomik sistemlerin, sağlık yapılarının, kolluk kuvvetlerinin, bilgi ve iletişim teknolojilerinin gücünü ve son olarak insan ilişkilerini ve davranış kalıplarını test ettiği söylenebilir. İnsanların tam olarak güvenebileceği bir şeyin veya bir kişinin olması büyük önem arz etmektedir. Yüksek kaliteli bilimsel araştırmaların, güvenilir kanıtların ve verilerin krizin üstesinden gelmek için istikrar ve umut sağlaması gerektiği görülmektedir. Bu sonuca ulaşma doğrultusunda siyasi olarak önyargılı, ideolojik olarak sadık veya ticari olarak uygun sonuçlar yerine gerçek sonuçlara dayanan doğru tahminler üreten bilim insanlarına kulak verilmesi gerekmektedir. Lakin bilim, toplum, hükümet ve siyaset arasındaki etkileşimde bilim, geri kalanlara tabi tutularak yürütülmüştür. Halbuki yıllar boyunca, bilim insanları ve halk sağlığı uzmanları ciddi bir salgının kaçınılmaz olduğuna dikkat çekmişlerdir. Ancak, gerek ihtiyaç duyulan araştırmalar için ayrılacak bütçe konusundaki isteksizlik, gerek bilim insanlarına karşı güvensizlik gerekse başka önceliklerin varlığı nedeniyle, neredeyse tüm ülkelerin hükümetleri bu uyarıları yeterince dikkate almayarak görmezden gelmiştir. Bunun bir sonucu olarak, dünya yeni bir küresel salgını, olması gerektiği gibi hazırlıklı karşılayamamıştır.

Şüphe yok ki tahminler, bilimsel çalışmaların en zor kısmını oluşturmamaktadır. Hükümetleri ikna etmek için, kriz zamanlarında uluslararası işbirliği kurmanın etkili yolları ve ortak uzman tavsiyesi, teknolojik çözümler ve son olarak da bilim, toplum ve politika arasındaki iletişim için sürdürülebilir kanallar gibi acil durumlarda kullanılacak araçlara sahip olmak gerekmektedir.

Virüsün halk arasında gerçek yaygınlığı, insanların bağışıklık geliştirme derecesi ve hastalığın mevsimsel davranışı ile ilgili güvenilir verilerin bulunmaması, bilim insanları için halihazırda karmaşık olan durumu daha kötü hale getirmektedir. Bunun yanı sıra, virüsün yayılmasının asemptomatik vakalar yeterince incelenememekle birlikte etkili bir aşı veya ilaç arayışı da devam etmektedir.

Kuşkusuz, önceki yıllarda bilim, SARS (şiddetli akut solunum yolu sendromu), BSE (deli dana hastalığı), FMD (ayak ve ağız hastalığı), H1N1 (domuz gribi), EVD (Ebola virüsü hastalığı) vb. hastalıkları belirleme ve tedavi etme potansiyelini göstermiştir. Bugün dünya çapında korona virüs ile mücadele konusunda benzeri görülmemiş çabalara tanık oluyoruz. Özel laboratuvarlarda düzenlenince proje yürütülmektedir. Örneğin, Saskaçevan Kanada Üniversitesi'nde VIDO-InterVac, Kopenhag Üniversitesi'nde İmmünoloji ve Mikrobiyoloji Bölümü, Queensland ve Oxford üniversitelerindeki ekipler, yoğun olarak yeni ilaçlar test etmektedir. Benzer çalışmalar Rusya'da Farmzaşıta Araştırma ve Üretim Merkezi'nde yürütülmektedir. ABD araştırma merkezleri, tüm çabaları ve fonları COVID-19 üzerine odaklanmak için diğer tüm projeleri askıya almıştır. Avrupa ülkelerindeki saygın akademik yayıncılar da korona virüsü ile ilgili on binlerce makale ve raporu ücretsiz olarak erişime sunmaktadır. Ancak, bilimsel uzmanlığın tam anlamıyla değerlendirildiğinden ve devlet kurumları tarafından alınan kararları haklı çıkarmak amacıyla kullanıldığından emin olamamaktayız. Bilim dünyasının görüşlerinin göz ardı edilmesinin örneği olarak salgının ilk aşamalarında İngiltere hükümetinin kabul ettiği "sürü bağışıklığı" politikası verilebilir. Bu politikanın özü, herhangi bir acil durum önlemi almak yerine, mümkün olduğunca çok insanın, bağışıklık kazanması adına hastalanmasına izin vermek olmuştur.

Ülkelerin ve toplumların, korona virüsün yayılma ölçeği ve hızından kaynaklanan korku ile sarsıldığı günümüzde, bilim insanlarına göre uygulayıcılar, akademisyenler, politikacılar, ekonomistler, medya temsilcileri, yöneticiler ve analistler dâhil olmak üzere çok daha geniş bir topluluğun harekete geçmesini ve katılımını gerektiren benzersiz bir durum ortaya çıkmaktadır. Bu kişilerin birlikte bilimsel verilerin kullanımına yönelik teorik ve pratik yaklaşımlar geliştirmeleri, hükümetin

her seviyesindeki politikaları teyit etmeleri ile kriz planlama ve yönetimi konusunda deneyim alışverişinde bulunmaları gerekmektedir.

Bu süreç yönetimi ve koordinasyonu, 40'tan fazla ülkenin önde gelen bilim insanlarının, belirli alanlardaki görüş alışverişinin bir sonucu olarak 2014'de Yeni Zelanda'nın Auckland şehrinde Uluslararası Bilim Konseyi'nin inisiyatifiyle kurulan Uluslararası Hükümet Bilimsel Tavsiye Ağı (INGSA) tarafından üstlenilebilir. INGSA'nın ayırt edici özellikleri arasında araştırma sonuçları ve politikaları arasındaki etkileşimin geliştirilmesi; özellikle gelişmekte olan ülkelerde bilimsel tavsiye; kriz ve acil durum analizi; farklı ülkelerde çeşitli bilimsel ve politik topluluklarla ve dünyanın dört bir yanındaki yargı bölgeleri arasında güçlü bağlantıların sürdürülmesi yer almaktadır. Kısa bir zaman önce, INGSA, siyaset ve uygulamada kanıtların etkili kullanımını sağlayan mekanizmaları, yani neyin iyi, neyin kötü yapıldığını ve ne gibi sonuçların ve derslerin elde edildiğini tanımlamak için bir web sitesi açmıştır. Benzer bilim toplulukları dünyanın diğer bölgelerinde de bulunmaktadır. Buna örnek olarak ASEAN Halk Sağlığı Alanında Acil Durumlar için Acil Durum Merkezi gösterilebilir (ASEAN EOC). Ayrıca, bazı ülkelerde üst düzey yönetici pozisyonlarında bulunan bilim insanlarının -Tayvan örneğinde olduğu gibi Cumhurbaşkanı'nın London School Economics'den doktora unvanı bulunması ve Cumhurbaşkanı Yardımcısının da tanınmış bir epidemiyoloji uzmanı olmasının, bu ülkenin COVID-19 salgınıyla mücadelesini başarılı bir şekilde yürütmesine katkı sağladığı ifade edilebilir. Özetle, bilimsel tavsiyeler ve siyasi kararlar her zaman birbirleri ile uyumlayabilir. Fakat karar vericiler, doğrudan veya dolaylı olarak bu durumla ilgili olan çeşitli disiplinlerdeki bilimsel araştırmaların tüm sonuç ve tavsiyelerinden haberdar olmalıdır. Bu konuda INGSA gibi çeşitli bilimsel görüşleri birleştiren inisiyatiflerin yardımcı olabileceği söylenebilir. Ayrıca karar vericiler, yaptıkları stratejik ve taktik adımları şeffaf ve kolay bir şekilde açıklayarak, çalışmalarının nedenleri ve gerekçeleri hakkında halkı bilgilendirmelidir. Bu tutum ve bakış açısı, ilgili ülke vatandaşlarının hayatta kalma mücadelesine en iyi şekilde hazır olmalarını sağlayacaktır.

Yazar Gulnar Nadirova,

Avrasya Araştırma Enstitüsü, Kazakistan

Politika, Dış İlişkiler ve Güvenlik

- Avrasya Ekonomik Birliği üyesi ülkelerin liderleri, korona virüsün yayılmasını önlemeye ve ekonomik istikrarı korumaya yönelik ortak eylemleri gözden geçirmek amacıyla video konferans yöntemiyle Avrasya Ekonomik Yüksek Konseyi'nin çalışma toplantısını düzenledi. Taraflar, COVID-19 salgınına ilişkin ortak bir açıklama yapmayı kabul ederek, salgının olumsuz sonuçlarını ortadan kaldırmak ve ulaşılan işbirliği ve entegrasyon düzeyinin korunması için müştereken çalışmaya devam olmaya hazır olduklarını vurguladılar (Avrasya Ekonomik Komisyonu, 14.04.2020).
- Rusya Devlet Duması, Rus vatandaşlığı alma sürecini basitleştiren bir yasayı kabul etti. Yasaya göre, Rusya pasaportu sahibi olabilmek için yetiştirilme vatanı sahipleri ile eski Sovyetler Birliği vatandaşlığına sahip olup halihazırda Sovyetler Birliği'nin eski üyesi diğer ülkelerin vatandaşlığına sahip olmaları halinde Rusya'da beş yıl boyunca kesintisiz ikamet etme zorunluluğu kaldırılacak. Ayrıca, Beyaz Rusya, Kazakistan, Moldova ve Ukrayna vatandaşları, ikamet iznileri bulunmak kaydıyla Rusya'daki ikamet süresine bakılmaksızın Rus vatandaşlığına başvurabileceklerdir (Devlet Duması, 17.04.2020).
- Tacikistan Cumhurbaşkanı Emomali Rahmon'un en büyük oğlu Dušanbe Belediye Başkanı Rustam Emomali, Tacik parlamentosunun üst kanadı olan Milli Meclis'e Başkan olarak seçildi. Yapılan gizli oylamada Senato'nun, oybirliğiyle adaylığını onayladığı Rustam Emomali, resmi olarak devletin hiyerarşisinde cumhurbaşkanından sonra ikinci kişi konumuna yükseldi. Emomali Rahmon'un istifası, ölümü veya görevini yerine getirememesi halinde, cumhurbaşkanlığı görev ve yetkileri oğluna geçecektir (Fergana, 17.04.2020).
- Türkmenistan ve Ukrayna, dışişleri bakan yardımcılarını düzeyinde video konferans yoluyla ikili siyasi istişarelerde bulundular. Taraflar, korona virüs salgını bağlamında iki ülke ilişkilerinin öncelikli işbirliği alanlarını görüştüler. Toplantıda ayrıca, 2020-2021 için ticari, ekonomik, kültürel ve sosyal alanların yanı sıra enerji sektöründeki ortaklığın yeniden canlandırılmasına yönelik perspektiflere odaklanan işbirliği programları gözden geçirildi (Ukrayna Dışişleri Bakanlığı, 15.04.2020).
- Ukrayna ile Rusya'nın kontrolü altındaki Ukrayna'nın doğu bölgeleri arasında "herkese karşılık herkes" formatında mahkûm değişimi gerçekleştirildi. Ukrayna Güvenlik Servisi, tek taraflı olarak bağımsızlığını ilan eden Donetsk ve Lugansk Halk Cumhuriyetleri'nde başta siviller olmak üzere esaret altında tutulan 20 Ukraynalı'ya karşılık 14 mahkûmu serbest bıraktı. Cumhurbaşkanı Vladimir Zelenskiy'e göre, Rusya ile Rusya tarafından işgal edilen Kırım'daki mahkûmların iadesi için Moskova ile yeni görüşmeler devam etmektedir (UNIAN, 16-18.04.2020).
- Moldova Cumhurbaşkanı Igor Dodon, Gagavuzya Özerk Bölgesi Başkanı İrina Vlah ile bir çalışma toplantısı düzenledi. Taraflar, korona virüsün yayılmasını önlemek için yerel yetkililer tarafından alınan önlemler de dâhil olmak üzere bölgenin sosyo-ekonomik yaşamı üzerine görüş alışverişinde bulundular. Gagavuzya Başkanı, Özerk Bölge'deki durumun kontrol altında olduğunu ve toplumun olağanüstü hâl nedeniyle uygulanan önlemlerin ihlal edilmesi halinde karşı karşıya kalınacak riskler ve bunların muhtemel sonuçları hakkında bilginli olduğunu ifade etti (Moldova Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, 15.04.2020).

Ekonomi, Finans ve Enerji

- Kazakistan, küresel petrol üretimini günde 9.7 milyon varil azaltılmak üzere Viyana'da yapılan OPEC+ toplantısında imzalanan anlaşma anlaşmasını desteklediğini bildirdi. Bu, küresel petrol sanayi tarihindeki en büyük kesintilerden birisidir. Sonuç olarak, Kazakistan Enerji Bakanlığı, Mayıs-Haziran 2020'de yerli petrol üretimini günde 390.000 milyon varil azaltacak. Bu şekilde 2020 için petrol üretim planlaması 90 milyon tondan 84.5 milyon tona düşülecektir (Kapital, 13-14.04.2020).
- Rusya hükümeti, korona virüs salgınının neden olduğu ekonomik krize karşı aldığı ilk yardım paketinin eleştirilmesi üzerine bölgesel kurumlara ve küçük ve orta ölçekli işletmelere daha fazla finansman sağlamayı vaat etti. Cumhurbaşkanı Vladimir Putin tarafından yapılan açıklamaya göre destek paketi, Rusya'nın çeşitli bölgelerine 200 milyar ruble (2.7 milyar dolar), ülkenin havayolu şirketlerine 23 milyar ruble (311 milyon dolar) ve maaş ödemeleri için işletmelere üst düzey asgari ücretin doğrular finansman olarak sağlanmasını içermektedir (Reuters, 15.04.2020).
- COVID-19 salgını nedeniyle oluşan ekonomik durgunluk ve petrol fiyatlarındaki sert düşüş nedeniyle, pek çok Tacik göçmen işçi, Rusya ve Kazakistan'dan ayrılarak evlerine döndü. Ülkelere dönenler, salgın öncesi toplam Tacik göçmen işçilerin yaklaşık %90'ından fazlasını oluşturmaktadır. Tacikistan Ekonomi Bakanlığı, korona virüs salgını ve diğer dış faktörlerin ekonomiye verdiği zararın 650 milyon dolara ulaşacağı tahmin etmektedir. Sonuçların hafifletilmesi için hükümet, yerel işletmeler için vergi indirimleri, istihdamın koruması ve yeni istihdam yaratılması amacıyla vergilerde yeni düzenlemeler yapılmasını değerlendirmektedir (Reuters, 17.04.2020).
- Özbekistan İstihdam ve Çalışma İlişkileri Bakanı Nozim Husanov, Pamuk Kampanyası'na yazdığı açık bir mektupla örgütün Özbek pamuğunu boykot etmekten vaz geçmesini istedi. Boykot tedbir, 2006'da Pamuk Kampanyası tarafından devlet destekli çocuk işçiliği veya zorla çalıştırma sistemine karşı başlatılmıştı. Mektuba göre, ülkede korona virüs nedeniyle karantina uygulamalarının başlangıcından bu yana, yaklaşık 150.000 kişi işini kaybederken 200.000'den fazla kişi de yoksulluk sınırının altına düştü (Al Jazeera, 16.04.2020).
- Türkmenistan-Güney Kore İş Konseyi'nin video konferans yoluyla yapılan oturumunda iki ülke yetkilileri ve işadamları, ticari ve ekonomik işbirliğinin genişletilmesine yönelik hususları görüştüler. Güney Kore'li şirketlerinin temsilcileri, akaryakıt ve enerji sektöründeki ortak projeler hakkında yeni tekliflerde bulundular. Bunun yanı sıra, Güney Kore tarafı, Türkmenistan ticaret filosu için ekipman tedarikine ve Hazar Denizi'nde su arıtma tesisinin inşasına ilgi duyduğunu ifade etti (Turkmenistan Today, 17.04.2020).
- Telekomünikasyon operatörü AzerTelecom'a göre, Azerbaycan ekonomisinin dijitalleşme süreci gelişmektedir. Dijital reformlar, özellikle Azerbaycan Dijital Hub programı gibi büyük ölçekli kamusal ve özel programlar aracılığıyla sürdürülmektedir. Bu program kapsamında Facebook, Google, Netflix, Amazon, Alibaba ve Tencent gibi büyük içerik sağlayıcıları, Asya ülkelerinin trafik ihtiyaçlarını karşılamak için Azerbaycan ile birlikte çalışmalarının ülkenin bölgesel dijital bir merkez haline gelmesi açısından fırsatlar yaratmaktadır (AzerNews, 17.04.2020).

Toplum ve Kültür

- Uluslararası Türk Akademisi tarafından yayınlanan kitaplar internet üzerinden açığa erişime sunulmaktadır. Azerbaycan Türkçesi, İngilizce, Kazak Türkçesi, Kırgız Türkçesi, Moğolca, Rusça, Türkiye Türkçesi ve diğer dillerde yazılan 100'den fazla kitaba akademinin resmi web sitesinin "kitaplar" bölümünden erişilebilmektedir. Yayınlar arasında Türk dünyasının tarihi, zengin edebî mirası, tarihi ve yazılı anıtları, Türk dilleri, etnografya, folklor ve gelenekler üzerine çalışmalar yer almaktadır (TWESCO, 17.04.2020).
- Kazakistan Cumhurbaşkanı Kasım Comart Tokayev, korona virüs salgınına karşı mücadelede ülkenin komşularına ekonomik destek verilmesi kapsamında Kırgızistan ve Tacikistan'a insani yardım sağlanması için talimat verdi. Söz konusu yardım çerçevesinde iki ülkenin her birisine ayrı ayrı 3 milyon dolar değerinde 5.000 ton un gönderilecek. Bu karar, Kırgız ve Tacik taraflarının, nüfusa kesintisiz gıda tedariki konusunda yardımcı olmasına ilişkin yaptıkları resmi başvurularına müteakip alınmıştır (Kazakistan Dışişleri Bakanlığı, 16.04.2020).
- COVID-19'dan en fazla hastanın iyileştiği Jiangxi eyaletinin başkenti Nanchang şehrinde bir grup Çinli tıbbi danışman ve uzman Özbekistan'a geldi. Virologlar, epidemiyologlar, pulmonologlar, terapistler, cerrahlar ve bulaşıcı hastalık uzmanlarından oluşan 15 kişilik ekipin yanında 2 milyon yuan (yaklaşık 290.000 dolar) değerinde gerekli tıbbi malzeme ile insani yardım ulaştırıldı (Sputnik; Podrobno.uz, 17.04.2020).
- Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), COVID-19 tanısı için 6,720 test yapmak üzere Kırgızistan Sağlık Bakanlığı'na 64 polimeraz zincir reaksiyonu (PZR) sistemi hibe etti. Bu son yardımla DSÖ, Kırgızistan'a üçüncü kez insani yardım sağlamış oldu. 2020'nin Şubat ve Mart aylarında DSÖ, Kırgızistan'a 2,600 PZR test kiti teslim etmişti. Diğer taraftan, Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı da Kırgızistan'a 64.000 avro değerinde gerçek zamanlı PZR testleri için teşhis kiti ve diğer tıbbi malzeme gönderdi (24.kg, 17.04.2020).
- Türkmenistan Devlet Başkanı Gurbanguli Berdimuhamedov, ilgili devlet kurumlarının çevre koruma alanındaki uluslararası kuruluşlarla işbirliğini genişletmeyi amaçlayan bir dizi kararı imzaladı. Özellikle, Tarım ve Çevre Koruma Bakanlığı'na, BM Kalkınma Programı ile "Türkmenistan'ın Kurak Bölgelerinde Tarımla Uğraşan Nüfusun İklimle Bağlı Sosyo-Ekonomik İstikrarının Sağlanması" projesinin 2020 yılı için çalışma planını imzalaması talimatı verildi (Turkmenportal, 14.04.2020).
- Kazakistan Milli Ekonomi Bakanlığı İstatistik Komitesi'nden yapılan açıklamaya göre 1 Mart 2020 itibarıyla ülkenin nüfusu 18.67 milyon kişiye ulaştı. Bu rakam, bir yıl öncesine göre %1.3 (240.000 üzerinde) oranında artış göstermiştir. Aynı istatistiklere göre kentsel nüfus 10.93 milyon (%58.5), kırsal nüfus ise 7.74 milyon (%41.5) bulunmuştur. İlgili dönemde en büyük nüfus artışı, şehir bazında Almatı ve Nur-Sultan'da, bölgesel olarak da Türkistan bölgesinde kaydedilmiştir (Kazinform, 16.04.2020).